

690. Hälsingbo, Arnö sn.¹

Pl. 44.

Litteratur: B 594, L 712. J. Bureus, *Sumlen* (Fa 12), bl. 368; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 41; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1859 (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 594).

Runstenen står rest på Arnön, 200 m. NÖ om torpet Hälsingbo, sålunda ungefär mitt på öns smala, södra del, den s. k. Utön. Stenen står i kanten av en åker, 6 m. SÖ om en liten ägoväg, som går i skillnaden mellan Utö och Älghuvuds ägor. Platsen, som är utmärkt på Geologiska kartbladet »Ängsö», är utan tvivel den ursprungliga.

I *Sumlen* (Fa 12) lämnar Bureus följande upplysning om runstenarna i Arnö sn: »Fru Wendela Näwe sade wara en Runesten widh Vtön och 2 på Oknön.» *Ransakningarna*: »J Hälsingboo Wreeten, Norr om byen, är een stoor Runesteen medh Korss och Bookstäfwer på, een fampn högh öfwer Jorden.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* är skrivet: »Arnbergs öen, Hälsingbro torp i gärdet» (B 594: »Helsingebro torp»; L 712: »Helsingbro torp»). Dybeck skriver i sin berättelse till Vitterhetsakademien rörande sina »antiqvariska forskningar år 1859»: »Oknön och Arnön, hörande till Upland, . . . äro i antiqvariskt hänseende altför litet kända. Af Oknöns tre runstenar finnas två i behåll . . . På den natursköna Arnön äro likaledes många lemningar från forntiden; men ingen runsten.» Dybecks båda uppgifter, att en av Oknöns runstenar skulle vara försvunnen och att Arnön skulle sakna runstenar, äro oriktiga. De felaktiga uppgifterna förklaras av att han har utgått ifrån att de tre av Liljegren i *Run-Urkunder* (1833) upptagna stenarna (L 710, 711 och 712) alla ha stått på Oknö.

Ljusgrå granit med ljusare kvartsinslag. Höjd 2,12 m., bredd 1,10 m. Ristningsytan är bucklig och ojämn. I stens högra kant har ett stort stycke av ristningen fallit bort. Denna skada är gammal; den har haft samma om-

fattning redan på 1600-talet, vilket framgår av Helgonius' och Hadorphs träsnitt, se fig. 127. Ristningen är djup och tydlig med undantag för den sammanbindande slingan i toppen, där linjerna delvis äro bortvittrade; även i den hårda kvartsen är ristningen emellanåt grund. Linjerna äro breda, rundade, och ristningen gör som helhet ett jämförelsevis klumpigt intryck.

Inskrift:

ika · lit · . . . nsa · at · siks · an · sun sin · kup · hielbi · sal hans · uel ·

5 10 15 20 25 30 35 40

Inga let [ræisa stæin þe]nnsa at Sigstæin, sun sinn. Guð hielpi sal hans vel.

»Inga lät resa denna sten efter Sigsten, sin son. Gud hjälpe hans själ väl.»

¹ Se s. 201 not 1. Hälsingbo, där stenen står, tillhör numera Kungs-Husby sn (se Kungl. brev den 27 mars 1942). Det har ansetts lämpligt, att i detta arbete följa den gamla sockenindelningen.

Fig. 127. U 690. Hälsingbo, Arnö sn.
Efter B 594.

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar med sk, som i denna inskrift utgöras av en punkt. 5 i är ej stunget. Efter 6 t synes i bortfallets kant ett grunt spår av sk. Därefter är ristningen förlorad på en sträcka av 102 cm.; på detta stycke har plats funnits för omkring 12 runor och 2 sk. Det kan under sådana omständigheter knappast råda någon tvekan om att det här har stått **raisa · stain · pi**. De därefter närmast följande runorna 7 n och 8 s äro djupa och tydliga. Av den övre ramlinjen finnas här inga spår. 14 k har genom bortfall förlorat ett kort stycke av hst upptill; runan är ej stungen. Mellan 15 s och 16 a finnes ingen runa. 18 s har förlorat nedre lederna i det stora bortfallet; ett spår av vinkeln mellan nedersta och mellersta leden finnes i skadans kant. Efter 20 n saknas sk liksom efter 35 l; att sk saknas framför possessivpronomen är påfallande vanligt i runinskrifter. 24 k är icke stunget. 29 e är tydligt stunget med en djup, rund prick; detsamma gäller om 41 e. — Helgonius och Hadorph: 16 i, 41 a.

I runföljden 12—17 **siksan**, som innehåller sonens namn, har ristaren tydligen råkat hoppa över ett t och sannolikt också ett i före n. *Sigsteinn* förekommer ett 20-tal gånger i svenska runinskrifter och är sålunda ett ganska vanligt namn, se Sö 291.

Skrivningen **hielbi** visar, att det progressiva i-omljudet har varit genomfört; uttalet har varit *hielpi*.

691. Söderby, Arnö sn.¹ Nu vid Veckol.

Pl. 45.

Litteratur: B 593, L 711, D 1: 78. J. Bureus, *Sumlen* (Fa 12), bl. 368, Fa 6 s. 121, n:r 62 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 283, Fa 10: 1 n:r 107, Fa 1 s. 64, Ff 6 n:r 112; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 40; O. Rudbeck, *Atlantica*, bd 3 (1698), s. 21, 28; P. Elvius, *De Fierdhundria* (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717 (feltryck 1617), s. 96 och 97; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 367; H. Schück, *Svensk litteraturhistoria* (1890), s. 61; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 47; *Handlingar i ATA* år 1926, 1927; J. H. Söderlund, *Öarna Arnö och Oknö* (i Enköpings-Postens julnummer 1938).

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (Ff 6 n:r 112; återgivet hos Rudbeck, a. a., s. 21); J. Rhezelius, teckning (Fa 10: 1 n:r 107); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 593); Dybeck, originalteckning 1862 (ATA), D 1: 78; K. A. Gustawsson, foto 1927 (ATA).

Runstenen står sedan år 1927 rest vid Veckol (på Oknön), 25 m. VNV om mangårdsbyggnaden. Tidigare har stenen stått på Söderby mark, omkring 200 m. VSV om mangårdsbyggnaden, vid nordvästra sidan av landsvägen. Denna med all sannolikhet ursprungliga plats finnes utmärkt på Geologiska kartbladet »Ängsö» (undersökningen gjordes år 1858—62).

Enligt Fa 6 stod stenen »Wedh Södherby byn å Oknön». Denna sten är en av de två runstenar från Oknön, som Bureus nämner i *Sumlen* (Fa 12, bl. 368), se ovan s. 202. I *Ransakningarna* lämnas följande upplysning om stenens plats: »J Söderby Giärdet Wäster om Byen, finnes een Runsteen medh Runske Bookstäfwer, een mans Högh öfwer Jorden.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes en bläckanteckning: »Suderby straxt wid bygn: på Oknön til Arneberg sochn» (B 593: »Oknö och Suderby»; L 711: »Söderby»). I *De Fierdhundria* upptages inskriften som »Lapis Söderbyensis in Insula Oknön». I *Sverikes runurkunder* skriver Dybeck: »Söderby ligger på norra sidan om Wäppbyviken. Mellan denna och byn är en högländ hage, full af hednagrafvar. Från byn sträcker sig sydostligt en väg till Marby och den väldiga Runstenen ligger vid denna i gärdet.» År 1926 anmäldes till Riksantikvarien, att »runstenen vid Söderby . . . nu står starkt lutande intill en ladugårdsvägg samt inom stängslet för en hönsgård. Åtgärder böra vidtagas för dess flyttande och resande på annan plats. Den är tidigare flyttad

¹ Söderby, Veckol och Väppeby ha överflyttats från Arnö sn till Aspö sn, Selebo hd, Södermanland, se Kungl. brev den 27 mars 1942. Jfr ovan s. 201 not 1.